BELANGENCONFLICTENREGELING IN VZW'S: WETTELIJK MINIMUM VOORGESCHREVEN BEPALINGEN EN STATUTAIRE OPTIES – STATUTAIRE UITBREIDING NAAR FUNCTIONELE CONFLICTEN?*

STEVEN MATHEÏ

Advocaat bij De Gendt advocaten in Leuven
Lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers

Inleiding en historiek

Het bestuursorgaan (de nieuwe naam voor raad van bestuur) in een VZW is een belangrijk orgaan. Het bestuursorgaan heeft de residuaire bevoegdheden in een VZW. Dat wil zeggen dat ze over alle bevoegdheden beschikt die niet wettelijke of statutair aan de algemene vergadering zijn toegewezen. Het bestuursorgaan bestuurt en vertegenwoordigt de VZW en neemt op die manier belangrijke beslissingen.

Het kan voorkomen dat het bestuursorgaan in een VZW een beslissing moet of wil nemen die tegenstrijdig is met het belang van één of meerdere bestuurders. Het klassieke voorbeeld hierbij is een VZW die een huurovereenkomst van een pand wil afsluiten met een bestuurder die eigenaar is van dat pand. De vraag die men zich dan kan stellen is of die bestuurder mee kan beraadslagen en stemmen over die beslissing in de VZW.

In het verleden was deze situatie voor een VZW niet wettelijk geregeld. Dit in tegenstelling tot vennootschappen.

Voor vennootschappen werd reeds in 1873 een belangenconflictregeling in de wet ingeschreven. Deze regeling veranderde een paar keer grondig, vooral de laatste decennia. Zo werd de regeling in 1991 verruimd, waardoor bestuurders niet mochten beraadslagen en stemmen wanneer zij een rechtstreeks of zijdelings persoonlijk belang hadden. Dat ging zeer ver. Daarom werd deze regeling in 1995 afgezwakt. Vanaf dan gold de regeling enkel wanneer een bestuurder een rechtstreeks of onrechtstreeks belang van vermogensrechtelijke aard had. Ook werd in 1995 het beraadslagings- en stemmingsverbod afgeschaft voor niet-beursgenoteerde vennootschappen. Door het nieuwe Wetboek vennootschappen en verenigingen[1] wordt het beraadslagings- en stemmingsverbod opnieuw ingevoerd.

Wat de VZW's betreft werd, tot vóór het WVV, aangenomen dat in toepassing van een "algemeen beginsel" de bestuurder met een belangenconflict niet kon deelnemen aan de beraadslaging. Hiermee werd eigenlijk de regeling voor vennootschappen gevolgd. Maar ook na de versoepeling van die regeling voor vennootschappen, waardoor een melding van

* La traduction de cet article sera disponible sur le site de l'ICCI.

1 Wetboek vennootschappen en verenigingen van 23 maart 2019, *BS* 4 april 2019, verder WVV genoemd.

het belangenconflict voldoende was, bleef men van oordeel dat het vanuit deontologisch oogpunt aan te raden was om de strengere regels te blijven volgen[2]. De toepassing van een "algemeen beginsel" voor VZW's was geen ideale situatie: bij gebrek aan wettelijke regeling kon er discussie ontstaan over de toepassing en draagwijdte van dat "algemeen beginsel", men kreeg verschillende statutaire bepalingen met interpretatieproblemen en (interne) discussies tot gevolg, de nodige sanctiemechanismen bij niet-naleving ontbraken, enz. Het is daarom dat bij de invoering van het nieuwe WVV op 1 mei 2019 een wettelijke bepaling werd opgenomen die belangenconflicten in een VZW[3] regelt. Op die manier werd dan ook een parallel getrokken met de BV, NV en CV. Ten slotte merken we op dat er voor de Internationale VZW (IVZW) geen wettelijke belangenconflictregeling is voorzien. Men is natuurlijk wel vrij een statutaire regeling op te leggen. Wat betreft de stichting is een soortgelijke belangenconflictregeling van toepassing, zoals bij de VZW, met weliswaar een aantal verschillen[4].

In deze bijdrage zoomen we in op de nieuwe regeling van belangconflicten voor VZW's waarbij de verschillende voorwaarden, de uitzondering en de sancties aan bod komen. Ten slotte bekijken we de mogelijkheden rond vrijwillig in te voeren statutaire bepalingen om deze regeling verder uit te breiden.

De wettelijke regeling rond belangenconflicten voor de VZW sinds het nieuwe WVV

A. Algemeen

In een VZW spreken we volgens het nieuwe WVV van een belangenconflict *"wanneer het bestuursorgaan een beslissing moet nemen of zich over een verrichting moet uitspreken die onder zijn bevoegdheid vallen waarbij een bestuurder een rechtstreeks of onrechtstreeks belang van vermogensrechtelijke aard heeft dat strijdig is met het belang van de vereniging."*[5]

DE CONCRETE INVULLING VAN DE NIEUWE BELANGENCONFLICTREGELING VOOR VZW'S ZAL DE KOMENDE JAREN MOETEN BLIJKEN UIT RECHTSPRAAK EN RECHTSLEER. DAARNAAST KAN MEN INSPIRATIE HALEN UIT DE REEDS BESTAANDE TOEPASSING ERVAN IN VENNOOTSCHAPPEN

Op dit principe voorziet het WVV één uitzondering: er is geen sprake van een belangenconflict in een VZW wanneer *"de beslissingen van het bestuursorgaan betrekking hebben op gebruikelijke verrichtingen die plaatshebben onder de voorwaarden en tegen de zekerheden die op de markt gewoonlijk gelden voor soortgelijke verrichtingen."*[6]

Zowel deze wettelijke definitie van een belangenconflict als de uitzondering zijn nieuw voor VZW's. De concrete invulling en toepassing zal de komende jaren dan ook moeten blijken uit rechtspraak en rechtsleer. Omdat de voorwaarden en uitzondering al geruime tijd bestonden voor vennootschappen, kan men vanzelfsprekend uit de toepassing ervan inspiratie halen voor VZW's. Dat is wat wij in dit artikel ook zullen doen.

Indien er in een VZW daadwerkelijk sprake is van een belangenconflict, treden bepaalde gevolgen in werking. Deze gevolgen zijn

2 F. Hellemans, "Hoofdstuk 4. De organen van een VZW en hun werking", in M. Denef, *De VZW*, Brugge, die Keure, 2015, 223.
3 En bij uitbreiding ook de stichting (art. 11:8 WVV). Voor de IVZW is er geen wettelijke regeling voorzien.
4 Art. 11:8 WVV: Bij de stichting kan het bestuursorgaan, bij gebrek aan een algemene vergadering, toch beslissen wanneer de enige of alle bestuurders een belangenconflict hebben.
5 Art. 9:8, § 1 WVV.
6 Art. 9:8, § 3 WVV.

afhankelijk van de (boekhoudkundige) grootte van de VZW.

We merken op dat de belangenconflictregeling in een VZW geldt ongeacht de grootte van de VZW en ongeachte het bedrag van de verrichting.

B. Wanneer is er sprake van een belangenconflict?

Een belangenconflict zoals bedoeld in het WVV moet voldoen aan een aantal cumulatieve voorwaarden:

- het moet gaan om een beslissing die onder de bevoegdheid valt van het bestuursorgaan;
- het moet gaan om een conflict met het belang van een bestuurder;
- de bestuurder moet een rechtstreeks of onrechtstreeks belang hebben;
- het is een belang van vermogensrechtelijke aard;
- het belang van de bestuurder moet strijdig zijn met het belang van de VZW; en
- het voordeel voor de bestuurder moet enige omvang hebben.

Deze voorwaarden zijn, zoals reeds aangehaald, niet nieuw. Ze waren reeds van toepassing op vennootschappen.

- **Een beslissing die onder de bevoegdheid van het bestuursorgaan valt**

Om te spreken van een belangenconflict, zoals bedoeld in het WVV, moet het gaan om beslissingen of verrichtingen waarover het bestuursorgaan is bevoegd.

In een VZW is het bestuursorgaan bevoegd voor alle zaken die niet expliciet via de wet of de statuten aan de algemene vergadering zijn toegewezen. Dit is zeer ruim. Volgens bepaalde rechtsleer bevat dit ook beslissingen of verrichtingen die bestaan in het niets doen of stilzitten[7].

Het gaat dus niet om beslissingen van de algemene vergadering (bv. wanneer deze beslissingen neemt over de haar toegewezen bevoegdheden)[8], noch om beslissingen van het dagelijks bestuur[9].

- **Een conflict met het belang van een bestuurder**

Bij een belangenconflict zoals bedoeld gaat het om een conflict met het belang van een bestuurder van de VZW.

Het gaat dus niet om het belang van een lid, een dagelijks bestuur of feitelijke bestuurder.

- **Rechtstreeks of onrechtstreeks belang**

Een belangenconflict vereist een rechtstreeks of onrechtstreeks belang.

Er is sprake van een rechtstreeks belang indien een bestuurder direct betrokken is[10].

Bijvoorbeeld:

- het bestuursorgaan van de VZW besluit een vergoeding toe te kennen aan een bestuurder voor een bepaalde opdracht; en
- het bestuursorgaan van de VZW beslist om een huurcontract af te sluiten met een bestuurder.

Er is sprake van een onrechtstreeks belang indien wanneer een natuurlijk persoon of rechtspersoon betrokken is waaraan de

7 J. Delanote, *De vennootschap & de civiele aansprakelijkheid van haar bestuurders,* Brussel, Larcier, 2019, 93.
8 Art. 9:12 WVV.
9 Indien de VZW een dagelijks bestuur voorziet conform art. 9:10 WVV.
10 H. Laga, "Belangenconflicten, aantal bestuurders en schriftelijke besluitvorming in de nv" in Jan Ronse Instituut (ed.), *De nieuwe vennootschapswetten van 7 en 13 april 1995*, Kalmthout, Biblo, 1995, 181.

betrokken bestuurder verbonden is of waarmee hij nauw verwant is[11].

Bijvoorbeeld:

- het bestuursorgaan van de VZW besluit om een huurcontract aan te gaan met een vennootschap waarvan een bestuurder meerderheidsaandeelhouder is[12]; en
- het bestuursorgaan van de VZW besluit de echtgeno(o)t(e) van een bestuurder in dienst te nemen.

Het onrechtstreeks belang is niet altijd even duidelijk en zal op geregelde tijdstippen tot discussie leiden.

De voorwaarde van het rechtstreeks en onrechtstreeks belang is nauw verbonden met de volgende voorwaarde, nl. dat het belang ook van vermogensrechtelijke aard moet zijn.

- **Belang van vermogensrechtelijke aard**

Het belang moet daarenboven van vermogensrechtelijke aard zijn. Dat wil zeggen dat de bestuurder een materieel of financieel voordeel moet hebben.

In de rechtsleer wordt aangenomen dat dit het geval is wanneer een beslissing van het bestuursorgaan een positieve of negatieve impact kan hebben op het vermogen van de desbetreffende bestuurder[13].

Een affectief, moreel, ideologisch, politiek of louter familiaal voordeel of belang zonder vermogensaspect valt dus niet onder de belangenconflictregeling[14].

BESTUURDERS IN VZW'S OPGELET: ZORG DAT JE JEZELF BEWUST BENT VAN MOGELIJKE BELANGENCONFLICTEN EN MELD DEZE!

Louter functionele banden vallen ook niet onder de belangenconflictregeling. Zo is er geen sprake van een belangenconflict wanneer eenzelfde persoon bestuurder is van twee VZW's die met elkaar handelen, maar waarbij de bestuurder geen rechtstreeks of onrechtstreeks vermogensvoordeel heeft omdat de samenwerking geen enkele impact heeft op de vermogensrechtelijke situatie van de bestuurder in kwestie[15].

Het staat een VZW natuurlijk vrij om statutair wel bepalingen te voorzien die functionele banden inperken (zie verder).

- **Belang strijdig met belang van de vereniging**

Het belang van de bestuurder enerzijds en de VZW anderzijds moeten tegenstrijdig zijn.

Klassiek is dit het geval wanneer een bestuurder en de VZW een overeenkomst afsluiten:

- een koop/verkoop waarbij de bestuurder als verkoper er alle belang bij heeft om een hogere verkoopprijs te vragen;
- een lening overeenkomst waarbij de vereniging als ontlener er alle belang bij heeft om een hogere rente te vragen;
- ...

11 H. Laga, "Belangenconflicten, aantal bestuurders en schriftelijke besluitvorming in de nv" in Jan Ronse Instituut (ed.), *De nieuwe vennootschapswetten van 7 en 13 april 1995*, Kalmthout, Biblo, 1995, 181.
12 Kh. Veurne 12 december 2001, *TRV* 2002, 464; Antwerpen 1 maart 1999, *TBH* 2000, 615.
13 P. Druylans, "La réforme du droit des sociétés. Chapitre 3: Les conflits d'intérêts", *C&FP* 1995, 69; D. Van Gerven, "De belangenconflictregeling ervaring door de praktijk" in E. Wymeersch, *Van alle markten thuis Liber Amicorum*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 1001.
14 Rb. Limburg (afd. Tongeren) 10 juni 2016, *TBO* 2016, afl. 6, 582.
15 J. Delanote, *De vennootschap & de civiele aansprakelijkheid van haar bestuurders,* Brussel, Larcier, 2019, 93.

Het is voldoende dat er een potentiële tegenstrijdigheid is[16]. Het voorbeeld dat daarbij wordt gegeven is de borgstelling door een bestuurder voor een vennootschaps- (of verenigings-)schuld. Het is pas wanneer de vennootschap of vereniging haar schuld niet betaalt, dat de bestuurder een vordering kan instellen tegen de vennootschap of vereniging.

- **Het voordeel voor de bestuurder moet een zekere omvang hebben**

Deze voorwaarde is niet letterlijk terug te vinden in het nieuwe artikel in het WVV. Deze voorwaarde werd in het verleden door bepaalde rechtsleer wel toegevoegd voor vennootschappen.

Bepaalde rechtsleer[17] stelt dat de belangenconflictregeling enkel van toepassing is als het door de bestuurder verkregen voordeel een zekere omvang heeft. Het moet van die aard zijn dat het de beslissing van de bestuurder kan beïnvloeden[18]. Anderen wijzen erop dat deze voorwaarde moeilijk afdwingbaar is wanneer ze niet in de wettekst is opgenomen[19]. Ten slotte wijzen wij erop dat de uitzondering die voorzien is in het WVV voor "courante verrichtingen" (zie verder) mogelijk minstens een deel van deze voorwaarde opvangt.

16 Dat blijkt uit de oorspronkelijke parlementaire voorbereiding van deze bepaling *Gedr.St*. Kamer, 1992-1993, nr. 1005/18, 5 en bepaalde rechtsleer H. Laga, "Belangenconflicten, aantal bestuurders en schriftelijke besluitvorming in de nv" in Jan Ronse Instituut (ed.), *De nieuwe vennootschapswetten van 7 en 13 april 1995*, Kalmthout, Biblo, 1995, 179.

17 P. Hainaut-Hamende en R. Raucq, "Les sociétés anonymes. Constitution et fonctionnement", *Rép. Not*., Tome XIII, le droit commercial et économique, Livre 3/1, Brussel, Larcier, 2005, 482-483.

18 E. Wymeersch, *De belangenconflictregeling in de vennootschappen. De regeling voor de nv, de bvba en de coöp. V. (artikelen 60, 60bis en 113 W. Venn.)*, Antwerpen, Maklu, 1996, 22-23.

19 D. Van Gerven, "De belangenconflictregeling ervaring door de praktijk" in E. Wymeersch, *Van alle markten thuis Liber Amicorum*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 1001.

C. Uitzondering: bepaalde "courante" verrichtingen vallen buiten de belangenconflictregeling

Op de belangenconflictregeling bestaat een uitzondering: "*gebruikelijke verrichtingen die plaatshebben onder de voorwaarden en tegen de zekerheden die op de markt gewoonlijk gelden voor soortgelijke verrichtingen vallen niet onder de belangenconflictenregeling*".

Deze uitzondering bestond al voor vennootschappen en wordt nu mee overgenomen en toepasbaar gemaakt op de VZW.

Men spreekt van courante of gebruikelijke verrichtingen wanneer ze betrekking heeft op een dagelijkse op courante activiteit of wanneer het handelingen betreft die de VZW stelt in haar gewone, dagelijkse bedrijf[20]. Dat laatste zijn dus handelingen die de VZW gewoonlijk stelt om haar statutair doel te bereiken.

Daarnaast moeten deze courante of gebruikelijke verrichtingen plaatshebben onder voorwaarden en tegen zekerheden die op de markt gewoonlijk gelden voor soortgelijke verrichtingen. Dit is een feitenkwestie die door een rechtbank zal moeten worden beoordeeld[21].

Volgende voorbeelden illustreren de werking van deze uitzondering:

- toekennen van een lening door een hypotheekmaatschappij aan één van haar bestuurders tegen normale voorwaarden en marktrente is een courante beslissing[22];
- bepaling van de kostprijs voor het voeren van telefoongesprekken bij een telefoonmaatschappij ten opzichte van een bestuurder is een courante beslissing;

20 E. Wymeersch, *De belangenconflictregeling in vennootschappen*, Antwerpen, Maklu, 1996, 43.

21 M. Moortgat, "De managementovereenkomst en het belangenconflict binnen de raad van bestuur", *Jura Falconis* 2008-2009, 464.

22 *Gedr.St.* Senaat, 1993-1994, nr. 1086/2, 157.

- het afsluiten van een overeenkomst inzake dienstencheques door een VZW met een bestuurder tegen marktvoorwaarden is een courante beslissing; en
- het afsluiten van een managementovereenkomst door een computeradviesbureau met een bestuurder is geen courante beslissing[23].

Het is aan het bestuursorgaan om aan te tonen dat aan de voorwaarden van de uitzondering werd voldaan.

D. Gevolgen en procedure bij een belangenconflict in een VZW

Wat moet er gebeuren wanneer vaststaat dat er sprake is van een belangenconflict, zoals hierboven omschreven? Dat wordt duidelijk omschreven in een procedure. Bij een belangenconflict is dus "actie" vereist.

- **Meldingsplicht en beraadslagings- en stemmingsverbod voor bestuurders met belangenconflict in elke VZW**

Wanneer er sprake is van een belangenconflict, moet de bestuurder de betrokken bestuurder het belangenconflict meedelen aan de andere bestuurders vóór het bestuursorgaan beslist.

De reden hiervoor is dat de andere bestuurders niet altijd weet kunnen hebben van het belangenconflict.

De wet voorziet niet in een verplicht schriftelijke melding[24]. Wij raden echter aan om de melding wel schriftelijk te doen. Op die manier kan men de melding ook achteraf makkelijk bewijzen.

De verklaring en toelichting van de bestuurder over de aard van dit strijdig belang moet worden opgenomen in de notulen van de vergadering van het bestuursorgaan.

In geen enkele VZW mag de bestuurder met een belangenconflict deelnemen aan de beraadslagingen van het bestuursorgaan over deze beslissingen of verrichtingen. De bestuurder mag evenmin deelnemen aan de stemming.

We raden aan om duidelijk in de notulen aan te geven dat de desbetreffende bestuurder niet heeft deelgenomen aan de beraadslaging en stemming.

Ten slotte merken we op dat het bestuursorgaan de desbetreffende beslissing niet mag delegeren aan een ander orgaan of opgerichte werkgroep/commissie/*ad hoc*-comités. In de praktijk gebeurde dit vroeger bij vennootschappen om aan de belangenconflictregeling te ontsnappen[25]. Nu is het verbod tot delegatie opgenomen in het WVV.

- **Publicatieplicht in bepaalde VZW's**

Voor sommige VZW's is bijkomende "actie" vereist.

Het gaat om de VZW's die op de balansdatum van het laatst afgesloten boekjaar meer dan één van de volgende criteria overschrijdt. Het gaat om volgende criteria[26]:

1° een jaargemiddelde van 5 werknemers[27];
2° in totaal 334 500 euro aan andere dan niet recurrente ontvangsten, exclusief de belasting over de toegevoegde waarde;
3° in totaal 1 337 000 euro aan bezittingen; en
4° in totaal 1 337 000 euro aan schulden.

In dat geval moet het bestuursorgaan een omschrijving in de notulen opnemen van de aard van de beslissing of verrichting en de vermogensrechtelijke gevolgen ervan voor de

23 M. Moortgat, "De managementovereenkomst en het belangenconflict binnen de raad van bestuur", *Jura Falconis* 2008-2009, 464.
24 Art. 9:8, § 1 WVV.
25 K. Geens en M. Wyckaert, "Discretie of transparantie in het vennootschapsbelang: spreken is zilver, zwijgen blijft goud?", in *Liber Amicorum Eddy Wymeersch*. Van alle markten, Antwerpen, Intersentia, 2008, 532, nr. 6.
26 Art. 3:47, § 2 WVV.
27 Bepaald overeenkomstig art. 1:28, § 5 WVV.

vereniging. Daarnaast moet het bestuursorgaan het besluit verantwoorden. Vervolgens moet dat deel van de notulen in zijn geheel worden opgenomen in het jaarverslag of in het stuk dat samen met de jaarrekening wordt neergelegd.

Indien de VZW een commissaris heeft benoemd, dan moeten de notulen van de vergadering aan de commissaris worden meegedeeld. De commissaris beoordeelt dan in zijn verslag, in een afzonderlijke sectie, de vermogensrechtelijke gevolgen voor de vereniging van de besluiten van het bestuursorgaan waarvoor een strijdig belang bestaat. Het gaat dus om een eigen afzonderlijke omschrijving en betreft geen beoordeling over de belangenafweging van het bestuursorgaan[28]. De commissaris zal in zijn verslag het belangenconflict moeten melden, ongeacht of de bestuurder de andere bestuurders heeft ingelicht en ongeacht de belangenconflictregeling is toegepast[29]. Tegelijkertijd gaat deze verplichting niet verder dan de algemene controlefunctie van de commissaris: de melding kan enkel verwacht worden van belangenconflicten waarvan hij kennis had of redelijkerwijze kennis van had moeten hebben[30].

- **Wat gebeurt er als een meerderheid van bestuurders een belangenconflict heeft?**

Het bestuursorgaan in een VZW is in beginsel een collegiaal orgaan[31]. Dat wil zeggen dat er enkel beslissingen kunnen worden genomen wanneer minstens de helft van de bestuurders aanwezig of vertegenwoordigd is[32]. Wanneer nu de meerderheid van de aanwezige of vertegenwoordigde bestuurders een belangenconflict heeft, stelt zich een probleem. De geconflicteerde bestuurders mogen immers niet deelnemen aan de beraadslaging en stemming zodat niet minstens de helft van de bestuurders aanwezig of vertegenwoordigd is. De beslissing is op dat moment geblokkeerd.

TOT VOOR HET NIEUWE WVV WAS EEN BELANGENCONFLICTEN-REGELING VOOR VZW'S GROTENDEELS IMPROVISATIE GEBASEERD OP "ALGEMENE BEGINSELEN" EN ZELF UITGEVONDEN STATUTAIRE CLAUSULES. DAAR KOMT NU VERANDERING IN

Daarom voorziet het WVV dat de beslissing of de verrichting aan de algemene vergadering moet worden voorgelegd. Indien de algemene vergadering de beslissing of de verrichting goedkeurt, kan het bestuursorgaan ze vervolgens uitvoeren. De vroegere figuur van de "lasthebber *ad hoc*" bij vennootschappen verdwijnt.

E. Sancties

Aan het niet-naleven van de belangenconflict-regeling zijn sancties verbonden.

28 Dit kunnen wij afleiden uit rechtsleer inzake beursgenoteerde vennootschappen waarop deze bepalingen vroeger reeds van toepassing waren: E. Wymeersch, *De belangenconflictregeling in de vennootschappen. De regeling voor de nv, de bvba en de coöp. V. (artikelen 60, 60bis en 113 W. Venn.)*, Antwerpen, Maklu, 1996, 56-64, nr. 52.

29 Dit kunnen wij afleiden uit rechtsleer inzake beursgenoteerde vennootschappen waarop deze bepalingen vroeger reeds van toepassing waren: C. Van der Elst en K. Sneyers, "Belangenconflicten in beursgenoteerde vennootschappen: hoe effectief zijn de wettelijke transparantieverplichtingen?", *TRV* 2018, 484.

30 Dit kunnen wij afleiden uit rechtsleer inzake beursgenoteerde vennootschappen waarop deze bepalingen vroeger reeds van toepassing waren: E. Wymeersch, *De belangenconflictregeling in de vennootschappen. De regeling voor de nv, de bvba en de coöp. V. (artikelen 60, 60bis en 113 W. Venn.)*, Antwerpen, Maklu, 1996, 63, nr. 51.

31 Art. 9:5 WVV.

32 S. Matheï, *Nieuwe regels voor de VZW*, www.verenigingacademie.be 2019, 75.

De sancties bevinden zich op twee vlakken:

- schorsing- of nietigverklaring van het bestuursbesluit door belanghebbenden en/of de VZW; en
- bestuurdersaansprakelijkheid.

- **Schorsing- of nietigverklaring van het bestuursbesluit**

Wanneer het bestuursorgaan in een VZW een beslissing neemt in strijd met de belangenconflictregeling, kan een belanghebbende (een lid, een schuldeiser, enz.) dat besluit laten schorsen[33] of vernietigen[34]. Hiervoor past men de in het WVV voorziene regeling toe en moeten de daarvoor voorziene voorwaarden vervuld zijn[35]. De vorderingen tot nietigverklaring van een besluit van een orgaan van een rechtspersoon kunnen niet meer worden ingesteld na het verstrijken van een termijn van zes maanden te rekenen van de dag waarop de besluiten kunnen worden tegengeworpen aan degene die de nietigheid inroept of van de dag waarop hij er kennis van heeft gekregen[36].

Daarnaast is er een bijzondere nietigheidsgrond waarbij de VZW zelf de nietigheid kan vorderen van beslissingen of verrichtingen die hebben plaatsgevonden met overtreding van de belangenconflictregeling. Voorwaarde hiervoor is dat de wederpartij bij die beslissingen of verrichtingen van die overtreding op de hoogte was of had moeten zijn[37]. We merken op dat deze vordering ingesteld zal moeten worden door het bestuursorgaan en niet door de algemene vergadering.

- **Bestuurdersaansprakelijkheid**

Wanneer bestuurders een inbreuk maken op de belangenconflictregeling komt ook de bestuurdersaansprakelijkheid in zicht.

In de VZW geldt het gewone regime van bestuurdersaansprakelijkheid[38]. Indien de belangenconflictenregeling niet correct wordt nageleefd is dit immers een duidelijke inbreuk van het WVV (en/of eventuele aanvullingen in de statuten, zie verder). Op grond hiervan kan zowel de VZW zelf als een belanghebbende een aansprakelijkheidsvordering instellen tegen een bestuurder.

Wij wijzen hierbij wel op volgende zaken:

- bij een aansprakelijkheidsvordering moeten fout, schade en oorzakelijk verband bewezen moeten worden, hetgeen niet altijd evident is[39]; en
- omdat het bestuursorgaan van een VZW een collegiaal orgaan is, zal de aansprakelijkheid hoofdelijk zijn. Elke bestuurder kan dus aangesproken worden. Bestuurders die geen deel hebben gehad aan fouten, zijn van hun aansprakelijkheid ontheven indien zij de beweerde fout hebben gemeld aan het bestuursorgaan. Deze melding, evenals de bespreking waartoe zij aanleiding geeft, moet worden opgenomen in de notulen[40].

We merken op dat bij de VZW geen bijzondere aansprakelijkheid is voorzien wanneer bestuurders een onrechtmatig financieel voordeel verkrijgen ten nadele van de vennootschap, ook al werd de belangenconflictregeling toegepast. Nochtans is dat is wel het geval bij de NV, BV en CV[41].

33 Art. 2:46 WVV.
34 Art. 2:44 WVV.
35 Art. 2:42 WVV.
36 Art. 2:143, § 4, tweede lid WVV.
37 Art. 9:8, § 2 WVV.
38 Art. 2:56 WVV.
39 Voor vorderingen door contractuele derden moet de theorie van de quasi-immuniteit van de uitvoeringsagent worden toegepast worden, hetgeen nog moeilijker is.
40 Deze nieuwe regeling vloeit voort uit art. 2:56, laatste lid WVV.
41 In art. 7:122 WVV (NV), art. 6:66 WVV (CV) en art. 5:78 WVV (BV).

Voor aansprakelijkheidsvorderingen geldt een verjaringstermijn van vijf jaren te rekenen vanaf de verrichting of de ontdekking[42].

- **Aansprakelijkheid commissaris**

Wanneer commissarissen fouten maken, kunnen zij onder bepaalde voorwaarden ook aansprakelijk worden gesteld[43]. Het betreft hier bijvoorbeeld inbreuken op hun meldingsplicht inzake belangenconflicten. Wij wijzen er nogmaals op dat deze meldingsplicht niet verder gaat dan de algemene controlefunctie van de commissaris: de melding kan enkel verwacht worden van belangenconflicten waarvan hij kennis had of redelijkerwijze kennis van had moeten hebben[44].

F. Inwerkingtreding

De belangenconflictregeling voor VZW's is van toepassing vanaf 1 mei 2019 voor alle VZW's die vanaf die datum werden opgericht. Voor daarvoor opgerichte VZW's trad de regeling in werking op 1 januari 2020, tenzij de statuten voor die datum werden aangepaste aan de nieuwe regels van het WVV[45]. In dat laatste geval trad de belangenconflictenregeling voor die VZW in werking op dag van de publicatie van die statutenwijziging.

Kan de belangenconflictenregeling statutair worden uitgebreid?

A. Statutaire uitbreiding is mogelijk

De belangenconflictregeling in het WVV kan verder worden uitgebreid in de statuten van de VZW. Een VZW heeft immers een grote vrijheid om de werking van het bestuursorgaan statutair te regelen[46]. Daarenboven wordt in de parlementaire voorbereiding van het WVV uitdrukkelijk bevestigd dat niets een VZW belet om andere belangenconflictregels in de statuten op te nemen[47].

B. Mogelijkheden

Men kan de wettelijke belangenconflictregeling op ontelbare manieren verstrengen en statutair uitbreiden. Dit kan kaderen in "deugdelijke bestuur" of "non profit governance". Wij behandelen hier een aantal mogelijkheden.

Zo zou men kunnen overwegen om bepaalde functionele belangenconflicten bij transacties tussen de VZW en rechtspersonen onder een belangenconflictregeling te brengen. Denk maar aan een bestuurder die meerdere bestuurdersmandaten bekleedt in VZW's en/of andere rechtspersonen waarbij twee van die rechtspersonen een contract met elkaar afsluiten. Deze situatie is niet altijd gevat bij de gewone wettelijke belangenconflictregeling. Bij de wettelijke belangenconflictregeling moet er immers steeds sprake zijn van een strijdig rechtstreeks of onrechtstreeks belang van vermogensrechtelijke aard.

Bij loutere functionele belangenconflicten ontbreekt het vermogensrechtelijk karakter vaak, zeker wanneer de bestuurdersmandaten onbezoldigd zijn, hetgeen bij VZW's frequent voorkomt.

Men zou nog verder kunnen gaan en het combineren van bestuurdersmandaten beperken, ook al zijn er geen transacties of relaties tussen de rechtspersonen waar men een bestuursmandaat heeft. Een bestuurdersmandaat heeft immers een impact op de mogelijke tijdsbesteding van

42 Art. 2:143, § 2.
43 Art. 3:71 WVV.
44 Dit kunnen wij afleiden uit rechtsleer inzake beursgenoteerde vennootschappen waarop deze bepalingen vroeger reeds van toepassing waren: E. Wymeersch, *De belangenconflictregeling in de vennootschappen. De regeling voor de nv, de bvba en de coöp. V. (artikelen 60, 60bis en 113 W. Venn.),* Antwerpen, Maklu, 1996, 63, nr. 51.
45 Het betreft immers een zogenaamde "dwingende regels": zie S. Matheï, *Nieuwe regels voor de VZW*, www.verenigingacademie.be 2019, 29.
46 F. Hellemans, "Hoofdstuk 4. De organen van een VZW en hun werking", in M. Denef, *De VZW*, Brugge, die Keure, 2015, 225.
47 *Parl.St.* 54/3119/001, 283.

de bestuurder. Daarnaast kan het zijn dat een bestuurder in verschillende rechtspersonen actief is in dezelfde sector.

Bijvoorbeeld:

- een bestuurder is verplicht om de toestemming te vragen van de VZW wanneer hij bij een andere rechtspersoon een bestuurdersmandaat opneemt; en
- een bestuurder kan geen bestuurdersmandaat uitoefenen in een rechtspersoon die actief is in dezelfde sector als deze VZW.

Daarnaast zou men de strengere belangenconflictregeling voor (boekhoudkundig) grotere VZW's ook kunnen toepassen op de kleinste VZW's en op deze manier het bestuursorgaan verplichten belangenconflicten te publiceren in het jaarverslag of in een stuk dat samen met de jaarrekening wordt neergelegd.

C. Sancties

Wij merken op dat de gemeenrechtelijke sanctiemogelijkheden van toepassing zijn bij een schending van een statutaire belangenconflictregeling: een nietigverklaring of schorsing van het besluit indien de voorwaarden hiertoe vervuld zijn of de gemeenrechtelijke bestuurdersaansprakelijkheid door het schenden van de statuten.

Besluit

"Goed of deugdelijk bestuur" heeft de laatste decennia, opgang gemaakt in de wereld van non-profit en VZW's in navolging van een zelfde beweging bij vennootschappen. Dat komt mede door verschillende initiatieven van de overheid en sectororganisaties[48]. Deze nuttige oefeningen hebben het bewustzijn van verantwoordelijk bij bestuurders in kleine en grote VZW's verhoogd.

Indien men nadenkt over een goed functionerend bestuursorgaan in een VZW, komt men onvermijdelijk ook bij een regeling rond belangenconflicten voor bestuurders. Tot voor kort was een belangenconflictenregeling voor VZW's grotendeels improvisatie, gebaseerd op algemene principes en zelf uitgevonden statutaire bepalingen. Dat kwam de rechtszekerheid niet ten goede.

Met het nieuwe WVV komt daar verandering in: er wordt een duidelijke belangenconflictregeling voor VZW's ingevoerd. Dat is een goede zaak.

De concrete toepassing hiervan zal echter verder vorm moeten krijgen via rechtspraak en rechtsleer, gecombineerd met de ervaringen uit de toepassing ervan op vennootschappen.

Eén ding is hierdoor wel zeker: de verdere professionalisering van het bestuurdersmandaat van VZW's, klein of groot, is wel ingezet. Bestuurders zullen eens te meer aandachtig en zorgvuldig bezig moeten zijn met de invulling van hun mandaat.

48 Denk maar aan de modellen die voor welzijnsorganisaties werden ontwikkeld door het Agentschap Zorg en Gezondheid (zie bv. https://www.vlaanderen.be/publicaties/aanbevelingen-goed-bestuur-in-welzijns-en-zorgorganisaties-social-profitorganisaties) of de charters die opgesteld werden voor non-profit organisaties in de cultuur- en sportsector (zie bv. http://www.kunstenenerfgoed.be/sites/default/files/uploads/161006_leidraad%20cultural%20governance.pdf).

Résumé

Le nouveau Code des sociétés et des associations prévoit (pour la première fois) un mode légal de règlement de conflit d'intérêts pour les administrateurs d'une ASBL.

Ce mode de règlement s'applique lorsqu'un administrateur a un intérêt direct ou indirect de nature patrimoniale qui est opposé à l'intérêt de l'association dans le cadre de décisions de l'organe d'administration.

Si cette situation se présente, un administrateur doit le signaler et l'administrateur ne peut participer ni à la délibération ni au vote. Le non-respect de cette règle est sanctionné par la nullité ou la suspension des décisions concernées ainsi que par la mise en cause de la responsabilité des administrateurs.

Des obligations supplémentaires s'appliquent aux ASBL de plus grande taille, telles que la divulgation du conflit d'intérêts dans le rapport de gestion ou les comptes annuels et/ou une évaluation par le commissaire.

Une ASBL peut étendre et renforcer davantage ce règlement légal du conflit d'intérêts au moyen de clauses statutaires.

Grâce à ce nouveau régime, les règles ont fait l'objet d'une harmonisation entre les sociétés et les ASBL.

L'application du règlement du conflit d'intérêts pour les ASBL devra être davantage concrétisée par la jurisprudence et la doctrine, en se basant sur les expériences tirées de son application aux sociétés.

Executive summary

The new Code of Companies and Associations provides (for the first time) a legal conflict of interest regulation for directors of a non-profit association.

This regulation applies when a director has a direct or indirect interest of a proprietary nature that conflicts with the interest of the association in decisions of the administrative body.

If this situation arises, a director must report this, and the director cannot participate in the deliberation and vote. The sanction for non-compliance is situated in the area of nullity or suspension of the relevant decisions and in the area of directors' liability.

Additional obligations apply to larger non-profit associations, such as disclosure of the conflict of interest in the management report or the annual accounts and/or a review by the statutory auditor.

A non-profit association can further expand and tighten this legal conflict of interest regulation through statutory clauses.

With this new regulation, the rules between companies and non-profit associations are further aligned.

The specific application of the conflict of interest regulation for non-profit associations will have to be further shaped through case law and legal doctrine, combined with the experiences from its application to companies.